

SOEO SMAIL:

ABK

PODACI O UČEŠĆU GRADJEVINSKIH RADNIKA U RADNIČKOM
POKRETU U BANJALUCI

Petsto do šesto gradjevinskih radnika u Banjaluci okupili su se u sindikalnu organizaciju URS-a 1931 godine kada je počela nešto intenzivnija gradjevinška djelatnost.

U vremenu od 1931 do 1938 godine podružnica je vodila nekoliko tarifnih akcija. Značajnija je bila ona od 1932 godine kada je bio stvoren tarifni ugovor između podružnice i zanatsko industrijske komore sekcije gradjevinara, s kojim su znatno popravljeni uslovi rada. Rezultati ove akcije pozitivno su djelovali na razvoj i ugled sindikata.

U vremenu ekonomske krize i vrlo malog obima gradjenja koji je u Jugoslaviji karakterističan već od 1931 pa sve do 1935 godine a i dalje, sa izuzetkom Banja Luke u kojoj se izgradjivala zgrada banovine, vladala je velika neposlenost gradjevinskih radnika.

U tom periodu podružnica je vodila izvjesne tarifne akcije, uglavnom radi obnavljanja tarifnih ugovora.

S obzirom na specifičnost rada u gradjevinarstvu i na činjenicu da je vrijeme zaposlenja trajalo samo 4 - 6 mjeseci godišnje, radnici su bili bezdušno eksploatisani. Prosječna zarada kvalifikovanih gradjevinskih radnika iznosila je oko 20, a nekvalifikovanih 7 - 8 dinara dnevno.

Veliki dio gradjevinskih radnika nije bio socijalno osiguran, mada su poslodavci od zarade oduzimali jedan dio za socijalno osiguranje. U nekim preduzećima bilo je dovoljno da radnik zapali cigaretu, pa da bude odmah otpušten sa posla. Zloglasna uredba o minimalnim platama radnika i

službenika davala je otvorene mogućnosti poslodavcima za neograničenu eksploataciju i vršenje svakog bespravljia nad radnicima.

S obzirom da su pretežan dio gradjevinskih radnika u Banja Luci sačinjavali nepismeni seljaci, na njih je vršio uticaj kler, naročito križari. U to doba se odvijala i stranačka borba medju gradjevinским partijama što je pomalo uticalo na podvajanje radnika hrvatske i srpske nacionalnosti. Medjutim, bezdušna eksploatacija je objedinjavala radnike i omogućavala podružnici da istraje u borbi za prava i bolje uslove rada.

Duša podružnice bio je Pavao Radan. Dugi niz godina on je bio u rukovodstvu podružnice a neko vrijeme i pretsjednik. Preko njega podružnica je, pored sindikalnog rada, politički djelovala i osiguravala ostvarenje direktiva koje je postavljala Komunistička partija. Pored mnogih političkih akcija, naročito se nastojalo raditi sa otresitijim i uzdignutijim radnicima sa sela.

Podružnica je sa priložima svojih članova pomagala štrajkaše: obučare, drvodjelce, brijače itd. u Banja Luci, te druge gradjevinske radnike izvan grada.

U 1937 godini gradjevinska djelatnost se znatno popravila. Te godine podružnica je pvela tarifnu akciju i pregovor sa poslodavcima, ali zbog velike nezaposlenosti gradjevinских radnika, nije postignut naročiti uspjeh. Bilo je izvjesnih pokušaja da se organizuje štrajk, ali to nije učinjeno. Medjutim, u proljeće 1938 godine kada je počelo asfaltiranje grada i gradnja pruge Banja Luka-Doboj, te nekih vojnih objekata sazreli su uslovi za štrajk gradjevinских radnika.

U gradu Banja Luci i bližoj okolini bilo je uposlono oko 800 radnika na gradjevinским objektima. 20-og juna 1938 godine podružnica je zatražila pregovore sa poslodavcima,

zahtijevajući za kvalifikovane radnike nadnicu u visini od 60-80, a za nekvalifikovane 30 - 40 dinara, bolje higijensko tehničke uslove rada, propisno socijalno osiguranje, otkazni rok od 15 dana i uredno isplaćivanje zarada.

Poslodavci su odbili zahtjeve sa izuzetkom nekih sitnih i neznatnih ustupaka.

30-og juna održan je zbor građevinskih radnika i donesena jednoglasno odluka da se stupi u štrajk. Poslodavci su nastojali da zavrbuju štrajkolomce, obećavajući da će plaćati bolje, ali im to nije uspjelo. Preduzeće "Bešlagić" je dovelo policiju da zaštiti radilište, ali su radnici ostali jedinstveni i uporni. Parola radnika bila je: "Pao je snop, štrajkovati do pobjede". Štrajkovalo je 800 radnika. Štrajk se uspješno vodio a pomagale su ga podružnice i radnici u gradu te građevinske i sindikalne organizacije iz Ljubljane, Zagreba, Sarajeva i drugih mjesta. Štrajkaški odbor sačinjavali su drugovi: PAVO RADAN, SMIL SOBO, MATO JURIC, PAVO PAJIC, FRANJO MATERIC i SVETKO JANJIC, a poslodavce su zastupali inženjeri: HILMIJA BEŠLAGIĆ, ALEKSANDAR VULIĆ, FRANJO MIKUŠ i ortnik MOLNARIĆ JOSIP. Kada su poslodavci vidjeli da je štrajk dobro pripremljen i organizovan i da su radnici u štrajku jedinstveni te da ne mogu naći štrajkolomce, počeli su popštati.

Poslije 8 dana to jest 8 jula potpisan je kolektivni ugovor i završen štrajk. Zahvaljujući štrajku povišene su nadnice kvalifikovanih radnika na 40 - 60 a nekvalifikovanih na 25 - 30 dinara. Bili su usvojeni i ostali zahtjevi radnika.

Štrajk građevinskih radnika imao je velikog političkog uticaja na radnike naročito na one sa sela.

Štrajk građevinskih radnika u Banja Luci, ne samo da je imao pozitivne uticaje na radnike iz grada, nego se

odrazio i na radnike u okolnim mjestima. Tako je u Bosanskoj Gradiški vodjena krupna tarifna akcija sa "Helfmanom" iz Zagreba preduzećem koje je gradilo most preko Save. U ovoj akciji je zadovoljeno radničkim zahtjevima i napravljen je kolektivni ugovor.

U drugim akcijama koje je vodila Partija ili sindikati, građevinski radnici su bili jedinstveni. U sukobu sa komorašima - Dušanom Balabanom, Komora građevinskih radnika je bila jednodušno uz Partiju.

U tarifnoj akciji koju je podružnica vodila u Banja Luci u početku 1939 godine, radnici su bili jedinstveni pa je obnovljen kolektivni ugovor sa poslodavcima.

U 1939 godini komoraši u Sarajevu pod vodjstvom Jakšića radili su na razdvajanju radničkog pokreta. Tako su neke sindikalne podružnice građevinskih radnika odvojili od Saveza građevinskih radnika Jugoslavije i osnovali nekakav Bosansko-Crnogorski savez građevinskih radnika.

Na sastanku u dotadašnjem potsavezu građevinskih radnika u Sarajevu u jesen 1939 godine na kojem se odlučivalo o otcjepljenju bosansko-crnogorskih podružnica od Saveza građevinskih radnika, Delegat iz Banja Luke Smail Sobo najenergičnije protestovao protiv cijepanja organizacije Saveza građevinskih radnika, pa je zajedno sa delegatom iz Mostara Agmetom Šegetalom demonstrativno napustio sastanak kome je prisustvovao i Sreten Jakšić. Pošto su Jakšićevci osnovali poseban Savez građevinskih radnika za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru, podružnica iz Banja Luke se vezala za Potsavez građevinskih radnika za Hrvatsku u Zagrebu i ostala u jedinstvenom Savezu građevinskih radnika za Jugoslaviju.

